

ELS DINERS DE BELLPUIG EN TEMPS DE FELIP III, DE LA CASA REIAL DELS ÀUSTRIA

per *Jaume Torres i Gros*

Tot recercant la moneda pròpia de la nostra vila de Bellpuig n'he trobat unes de molt curioses i importants per a la nostra història, dins l'edat moderna a primers del segle XVII, en temps del rei Felip III d'Àustria, príncep de Catalunya. Recordem que la vila tingué la bona del privilegi de fer mercat setmanal un 13 d'octubre de 1605, gestió iniciada segons documents: "La vila de Bellpuig, havent de respondre de nous crèdits del duc Antoni de Cardona, i sembla que, com a contrapartida, aconseguix el privilegi de poder celebrar mercat setmanal el dilluns (...), gestió iniciada el 14 d'abril de 1605, que el rei Felip III demana informació al capità general de Catalunya per tal de concedir mercat i privilegi que sembla dura fins el 1640".¹

Davant aquest repte, la vila, que ja dominava de feia temps l'economia local amb moneda pròpia, determina fer uns encunys o motlles de moneda nova, comptant amb els permisos del seu senyor i del mateix rei Felip, si bé no s'ha trobat cap llicència per fer moneda a Bellpuig amb l'efígie del monarca. Tenim però l'exemple de la vila de Granollers, que l'any 1599 proposa i encunya amb tan sols el permís del seu batlle; Granollers en fabrica el 1600 i 1616, i més.

En aquest temps la moneda fraccionària era molt precària. Si fem un repàs de la situació per altres llocs del Principat en constatem aquest problema; Solsona, per exemple, demana privilegi de moneda reial l'any 1599 i encunya l'any 1600 i

---

1).- Ramon MIRÓ BALDRICH, "Aportació a la Història del Mercat de Bellpuig durant l'Edat Moderna". *Quaderns de El Pregoner*, 7. Bellpuig 1991.

el 1607; també ho fan Granollers; i Banyoles, que té llicència demanada el 1600 al virrei duc de Fèria, en fabrica fins el 31 de juny del 1605, i ho farà en excès sobrepasant-se per molt en el nombre autoritzat, perjudicant així la ciutat de Girona que també vol fabricar moneda nova; veiem el cas de Banyoles que el 17 de novembre de 1605 tanca la seca –fàbrica d’encunyar moneda–, però recull moneda i la contramarca per controlar i la converteix en bona.² A Vic la llicència per fabricar moneda és del propi rei Felip, en renoven d’anteriors un 5 de juliol de 1611 i hi tornen el 1616 i més endavant.

La fabricació de moneda local fraccionària no era pas greu a Bellpuig, aquesta era controlada pels paers, governadors de la mateixa vila i la baronia, que inicia encunyacions al segle XIV amb la implantació dels privilegis per fer fires i mercats l’any 1313 pel rei Jaume II, i pel seu successor Alfons III vers l’any 1328, Alfons III sembla ser qui donà permís per a fer moneda fraccionària de poc valor, d’aram, a la vila de Bellpuig, anomenada *pugeses* i que els Cardona, ja senyors de la vila i baronia li donaren continuïtat amb nous *senyals, diners i ardots*, així fins al citat segle XVII.

Barcelona, ciutat i capital del Principat, vol controlar aquesta moneda local i fer-ne una centrada a Barcelona i així poder controlar la fabricació de moneda a tot Catalunya; ho assoleix el 31 de maig de 1612 per una reial ordre que prohibeix els diners i minuts, etc., substituint-ho per la nova moneda anomenada l’ardit de billó (equivalent a dos diners), encunyat a la seca de Barcelona. L’ordenació monetària de Catalunya es volia implantar i dirigir des de Barcelona, però els antics privilegis existents en altres poblacions fan impossible que es porti a la pràctica la reial ordre, donat que els mateixos reis continuaven fent concessions anys després a Solsona, Tàrraga, Cervera, Granollers, Lleida i Vic, a més a més d’altres poblacions.

A principis del segle XVII, sembla clar que Bellpuig fa la proposta de fabricar en poca quantitat tres tipus de moneda d’ardit amb l’efígie del rei Felip III que testimonia els fets; són unes monedes, de moment inèdites i úniques entre els molts encunys fets a Bellpuig, considerades de les raríssimes que les farà distingir de les anteriors que hem estat cercant als camps del propi terme municipal de Bellpuig; desvetllem els seus misteris i passem a descriure-les seguidament.

La primera moneda té l’anvers o cara del motlle semblant a l’encuny que fabrica Granollers,³ datades vers l’any 1600 i anomenades *menuts, diners*. La ressenya més semblant és de Crusafont, estudiós de numismàtica que descriu igual el tipus B

---

2).- Manuel CRUSAFONT SABATER, *La moneda local catalana*, 2990 Barcelona. Pàgs. 99-134.

3).- Juan CAYÓN, Carlos CASTÁN, *Las monedas españolas desde los Reyes Católicos a Juan Carlos I (1474-1976)*, Madrid, 1976, pàg. 303 ref. 4400.

Moneda de Felip III encunyada a Bellpuig. Revers card de la casa Cardona

de Granollers amb efígie, cap o bust del rei Felip II mirant a la dreta,⁴ no datada. El motlle de Bellpuig és igual, a la part central mostra el cap o efígie tosca del rei Felip voltat d'una orla de petits punts on s'inicia la franja-orla amb llegenda poc visible, i sobre el cap es llegeix PH..LVS..X, orla de punts petits; crec que el seu conjunt deuria ser un motlle aprofitat, segons l'apreciació d'una esquadra que va entre els ulls i el clatell. Revers o creu de la moneda: triple card de mata seca de Bellpuig (descripció pròpia del temps de Ferran el catòlic).⁵

La segona moneda: aquesta encunyació és molt més interessant, es dona el cas que és un motlle o batiment nou on apareixen les heràldiques recents de la vila de Bellpuig fora del conegut, però seguint els cànons de totes les monedes

Moneda de Bellpuig amb la muntanya i els tres cards. Revers amb Felip III

Moneda de Felip III encunyada a Barcelona.

4).- Ídem. "Época de Fernando el Católico..."

5).- Ídem. "Granollers".

de tipus reial del temps de Felip III, tenir i portar les armes heràldiques de la ciutat i vila emissora, i garantia de seca. Aquesta sembla, doncs, la innovació i la proposta de gravar una heràldica local de nou disseny, apareix al revers de la moneda un gran puig cimbat de tres flors de cards i a les bandes una petita flor estrella (?), segons sembla.

A l'anvers, la cara, apareix l'efigie del rei Felip II, batiment idèntic a les encunyades als ardits de Barcelona o motlle vell de l'any 1613,⁶ tipus rei Felip II amb barba i coll d'ones, portant les inicials A i R majúscules a les bandes del cap, fet aquest comparable als ardits de Barcelona.

La fabricació d'aquest tipus reial a Bellpuig no tenia cap prioritat, com he dit abans, però deuria ser el comercial econòmic de la vila, en aquell temps forta i dominant a la zona del baix Urgell, que cercaria i remarcaria altres monedes fetes i fabricades a altres poblacions del Principat, peces que eren corrents i conegudes com les de Banyoles, Vic i Barcelona. Cap d'aquestes poblacions van denunciar els fets. Tot fa pensar que hi hauria d'haver tolerància compartida als volts de l'any 1612 davant els conflictes creats per Barcelona.

Moneda de Banyoles
reencunyada a
Bellpuig

Moneda de Barcelona
reencunyada a
Bellpuig

---

6).- Jaume TORRES GROS, "Els diners de Tàrraga en temps de la casa reial dels Àustria", *Urtx*, revista cultural de l'Urgell n° 15, pàg. 123. Tàrraga 2004.

Moneda de Vic
reencunyada a
Bellpuig

Moneda de Vic

A Bellpuig, doncs, són ben presents les seves monedes amb els citats reencunyaments a favor local, amb el motlle propi descrit per Torres, tipus 38 del temps d'Antoni II vers l'any 1583,⁷ moneda descrita amb l'anvers mostrant una muntanya de tres cims, creu al central i les lletres B i L a les bandes, orla de punts i a l'altra cara una mata triple de cards amb flors de tres punxes i tres arrels, orla de punts; aquesta moneda és del tipus que es remarca i es fa bona, semblant les citades monedes de les poblacions de Banyoles, Vic, Barcelona, i potser també d'altres que encara avui són poc visibles les seques d'anteriors poblacions, això ha fet sorgir uns altres tipus variants d'encunyació local esmentats, apareixen el tipus remarca sobre els *menuts* de Banyoles, Vic i Barcelona; a tots ells es pot apreciar l'efígie o cap del rei Felip III, amb una part del bust, i al revers els senyals

Moneda de Bellpuig
de 1593

7).- Jaume TORRES GROS, *Les monedes de la baronia de Bellpuig*, Fundació Roger de Belfor, Cornudella de Montsant, Priorat, Bellpuig, 2001, pàg. 47.

d'heràldica de les poblacions respectives i esmentades; tot sembla fet amb cura de no deixar grans rastres identificatius que puguin revelar la seva procedència.⁸

Tot plegat és una interessant falca històrica local que ens mostra els moments i actuacions d'aquella època, fruit d'un temps passat que evidencien les circumstàncies viscudes i que han quedat reflectits gràcies a les seves monedes batudes a Bellpuig, la qual cosa passa arreu amb tot esdeveniment comercial econòmic, històric per tot el món conegut, no havent quedat cap altre vestigi que la moneda com a document visible i palpable.

Dites monedes tenen uns diàmetres que oscil·len entre els 14 mm i els 17, fins a 20 mm; el seu pes va des de 0,4 gm a 0,6-0,7 i 1,2-1,7 i 1,8 gm d'aram, aquest desequilibri de valor material no era pas el problema, el valor constava en ser la peça monetària d'igual vàlua, pes i mesures dins el context monetari local a la zona de Bellpuig.

La tercera moneda:

Cal tenir en compte però que durant el regnat del rei Felip IV a Castella, III del Principat de Catalunya, entre els anys 1640 al 1653, a conseqüència d'un mal govern sorgiren guerres interiors als regnes, s'independitzà Portugal i ho intentà Catalunya, amb aquestes circumstàncies la vila de Bellpuig torna a fabricar moneda, si bé en aquest període ho fa amb la moneda *sisens*, amb el nom del rei Lluís XIII de França durant el temps de sublevació de 1642. D'aquestes encunyacions en faré un article a part; ara ens centrarem amb els *diners* de Felip III, fabricant o falsificant el 1651 la moneda dita *ardits*, imitant els tipus encunyats a Barcelona durant els anys 1624 fins el 1634, i passada la guerra de 1653 fins el 1655.

La moneda de Bellpuig té unes característiques pròpies de la seva seca local. El seu anvers o cara inclou el cap del rei Felip amb bigoti i coll gran, les lletres tosqués A i R a les bandes, com tot el conjunt; el seu revers ens mostra les heràl-

Ardit trobat i possiblement encunyat a Bellpuig a imitació de l'ardit de Barcelona

8).- Ídem. Catalogació tipus 38 pàgs. 113-116.

Ardits de
Barcelona de
1653 amb el cap
de Felip III de
diferents mides

diques de Barcelona desvirtuades, lletres descentrades tosques i també porta la data de 1651, orla de punts també tosca igual com tot el conjunt; considero que és una peça rara o raríssima entre les monedes que circularen per les poblacions de Catalunya en temps del rei Felip.

La història ens narra que la plaça de Lleida era ocupada el 1648 per Felip III, s'aboca altre cop l'economia de crisi local, a Bellpuig. La vila ja fou ocupada violentament el 1646 tal com ens ho recorden els fets de Sant Antoni de la Sitja. El 1651 es torna a patir una nova ocupació per les tropes del rei Felip i l'any següent es repeteix una nova ocupació militar. A més, vingueren les sequeres i a la vila tot s'encarí; un exemple és el cas dels flequers que no volien donar pa que es volia pagar amb moneda de Barcelona i de Bellpuig, només acceptaven els *escuts*, però el Consell manà que lliuessin el pa amb la moneda corrent.¹⁰ No és estrany, doncs, que Bellpuig fabriqués moneda falsa o no, de circumstàncies, per poder sobreviure, i bé, després de la guerra vingueren concòrdies amb els antics senyors, el duc de Sessa i baró de Bellpuig que residia a Madrid, així la vila de Bellpuig s'empenyorà per molts anys.

D'altra banda, a la vila de Bellpuig també és ben coneguda l'encunyació de moneda tipus *sisè*, de valor de 6 *diners* d'aram, durant la guerra de Separació de

9).- Ídem. Tipus 15 ref. 4421.

10).- Jaume TORRES GROS, "La vila reial de Bellpuig. El seu castell i moneda (1640-1657). Guerra dels Segadors" a *El Pregoner d'Urgell*, 317 (extra de Nadal de 1992).

l'any 1642 també com a moneda reial però amb l'efígie del rei Lluís XIII de Borbó, rei de França i cridat per a exercir de príncep de Catalunya, i malgrat tot torna a encunyar i a batre moneda el 1661-1670 i finalitzat el privilegi donat i adquirit, igual que passa a tot Catalunya, prohibida després de l'altra guerra de Successió fins l'any 1711 aquí a Bellpuig amb l'aprovació del rei borbó Felip V. En aquell temps Bellpuig farà córrer en circulació tota la moneda local del seu dipòsit financer amb uns petits ressellons, donant-hi valor a contracor a conseqüència de les circumstàncies bèl·liques. Ja en el nou règim s'implanta el sistema monetari de Castella, els *maravedís* i els *rans*, com a privilegi de conqueridors, desplaçant el sistema català que perd valor, encara que sempre tingué un referent la *lliura* catalana i és present fins la unificació de la pesseta en tots els afers de gran transcendència comercial i de béns particulars del Principat.